

حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی

دکتریحیی حساس یگانه

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

محمدرضا الماسی

دانشجوی دکتری حسابداری

چکیده

کارایی کلی اقتصاد و مولفه رقابت حیاتی است. تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد که حاکمیت شرکتی مناسب در این شرکت‌ها، مولفه و پیش‌نیاز اساسی برای کارایی خصوصی سازی است، زیرا این مولفه سبب نگرش مثبت و جذب خریداران گشته و ارزش فروش شرکت را افزایش می‌دهد. ضمن آنکه منافع دولت و مردم ایجاب می‌کند که شرکت‌های دولتی به‌طور حرفه‌ای از روبه‌های حاکمیت شرکتی مناسبی تبعیت کنند.

مالکیت شرکت‌های تجاری در هر کشور و صنعت، دارای منطق خاص خود بوده و در طول زمان نیز این منطق دچار تحول شده، اما در مجموع در برگیرنده انگیزه‌های اجتماعی، اقتصادی و برنامه‌های کلان است. در مواقعی نیز مالکیت‌های دولتی باعث ایجاد انحصار شده است. طی چند دهه اخیر جهانی شدن بازارها، تغییرات فن‌آوری و آزادسازی فضای بازار و رفع انحصارها منجر به تعدیل و تغییر ساختار شرکت‌های دولتی شده است.

دولت‌ها به منظور انجام مسئولیت‌های خود به‌عنوان مالک می‌توانند از سازوکارهایی کمک بگیرند که در بخش خصوصی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، یکی از این سازوکارها حاکمیت شرکتی است. اگر چه باید توجه داشت که شرکت‌های دولتی با چالش‌های حاکمیتی خاص خود مواجه‌اند که ممکن است برای شرکت‌های خصوصی مطرح

در این مقاله، با توجه به اصول حاکمیت شرکتی و با مبنا قراردادن رهنمودهای سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) در خصوص حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی، ابتدا در خصوص مولفه‌های حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی و شرایط آرمانی این مولفه‌ها بحث می‌شود و سپس بر مبنای چارچوب ایجاد شده، وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی ایران مورد تجزیه و تحلیل و بحث قرار می‌گیرد و نهایتاً با توجه به جایگاه مولفه‌های مذکور نزد این شرکت‌ها نتیجه‌گیری می‌شود که اساساً ضوابط مدونی برای دستیابی به شرایط مطلوب موجود نیست و برنامه‌ای نیز برای جبران این خلاء در دستور کار آتی قرار ندارد.

آغاز سخن

در بسیاری از کشورهای جهان، شرکت‌های دولتی کماکان بخش مهمی از تولید ناخالص ملی، اشتغال و بازار سرمایه را در اختیار داشته و صاحب صنایع مادر و زیرساخت نظیر انرژی، حمل و نقل و ارتباطات هستند. عملکرد این صنایع تاثیر بسیار مهمی بر همه بخش‌ها نظیر، صنعت و بازرگانی دارد. بنابراین وضعیت حاکمیت شرکت‌های دولتی در راستای اطمینان از نقش مثبت آنها در

وظایف اجرایی دولت برای تنظیم بازار از نقش مالکانه آن پیش شرطی اساسی برای فراهم کردن شرایط برابر فعالیت و رقابت بین شرکت‌های دولتی و شرکت‌های بخش خصوصی است.

مسئله مهم دیگر استفاده از شرکت‌های دولتی به عنوان ابزار اجرای سیاست‌ها و خط‌مشی‌های صنعتی است. این امر به سادگی می‌تواند باعث سردرگمی و تضاد بین این خط‌مشی‌ها و وظایف مالکانه دولت شود. به خصوص اگر هر دو وظیفه برعهده بخش‌هایی از وزارتخانه یا سازمان باشد. تفکیک این دو از یکدیگر از یک سو، نقش مالکانه دولت را برجسته‌تر و از سوی دیگر سبب تعریف مشخص‌تر اهداف و متعاقباً نظارت بر عملکرد می‌شود.

فراهم کردن زمینه فضای رقابت منصفانه بین شرکت‌های دولتی و شرکت‌های خصوصی مستلزم آن است که شکل قانونی و نحوه عمل شرکت‌های دولتی به گونه‌ای تغییر کند که دست اعتباردهندگان برای فشار و مطالبه ادعایشان باز باشد و آنها قادر به ارائه درخواست ورشکستگی باشند.

تعدیل و روان‌سازی قوانین باید شرکت‌های دولتی را تا حد ممکن مشمول قانون تجارت و قوانین ناظر بر شرکت‌ها کند و از ایجاد کل قانونی خاصی برای آنها پرهیز شود. به گونه‌ای که سازوکارها و ابزارهای مورد استفاده مالکان خصوصی در دسترس دولت نیز به عنوان مالک قرار گیرد. از جمله این موارد تاکید بر نقش و اختیارات متولیان حاکمیتی شرکت، شفافیت و افشای تعهدات است.

در برخی موارد تعهدات و مسئولیت‌هایی برای ارائه خدمات عمومی برعهده شرکت‌های دولتی گذاشته می‌شود که خارج از شرایط متعارف برای فعالیت‌های تجاری است. این تعهدات باید به روشنی و صراحت تحت نظارت قوانین و مقررات باشد. ضمن آنکه افکار عمومی باید از این تعهدات و مسئولیت‌ها و هزینه‌های مرتبط با آن به گونه‌ای مناسب مطلع گردند.

در برخی کشورها، شرکت‌های دولتی از برخی قوانین و مقررات از جمله مقررات مربوط به رقابت معاف بوده و مشمول قانون ورشکستگی نمی‌شوند و اعتباردهندگان برای وصول مطالبات خود یا اجرای توافقات و قراردادهای خود با این شرکت‌ها دشواری‌های زیادی را تحمل می‌کنند. از

نباشند. یکی از این معضلات مداخله‌های آشکار و پنهان توأم با انگیزه‌های سیاسی است. ضمن آنکه مسئله پاسخگویی نیز در این شرکت‌ها رنگ باخته است. شرکت‌های دولتی اغلب در برابر دو تهدید عمده پیش روی شرکت‌های خصوصی یعنی قبضه و ورشکستگی مصون هستند. بنیادی‌ترین مشکلات حاکمیت شرکتی در این موسسات ناشی از این واقعیت است که پاسخگویی نسبت به عملکرد در زنجیره‌ای پیچیده از کارگزاران (مدیر، هیات‌مدیره، مالکان، وزارتخانه‌ها و دولت) تنیده شده که مرز دقیقی نیز بین آنها متصور نیست. بنابراین، بنیان نهادن گستره پیچیده‌ای از پاسخگویی با این هدف دشوار خواهد بود که تصمیمات اتخاذ شده در شرکت‌ها کارا باشد و حاکمیت شرکتی مطلوبی استقرار یابد.

ساختار مطلوب حاکمیت شرکتی

دستیابی به ساختار حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت‌های دولتی در رهگذر توجه به موضوعات زیر میسر خواهد شد:

- اطمینان از وجود ساختار قانونی و مقررات کارآمد در رابطه با شرکت‌های دولتی.
- عملکرد مالکانه دولت
- رفتار برابر با سهامداران
- رابطه با ذی‌نفعان
- افشای اطلاعات و شفاف‌سازی
- مسئولیت‌های هیات مدیره شرکت‌های دولتی

ساختار قانونی و مقررات کارآمد

شرکت‌های دولتی در محیط آکنده از قانون و مقررات، فعالیت می‌کنند. ناسازگاری یا بعضاً تضاد این ساختار به سادگی می‌تواند باعث آسیب‌پذیری بازار، تضعیف پاسخگویی مدیران و دولت در جایگاه مالک گردد. تقسیم صریح وظایف در بین مسئولان، روان و موثرسازی ساختارهای قانونی توأم با انسجام و عدم تعارض آنها سبب بهبود و ارتقای حاکمیت شرکتی خواهد شد.

دولت معمولاً نقش دوگانه‌ای در قالب تنظیم‌کننده بازار و مالک شرکت‌های دولتی بازی می‌کند. از این‌رو، همزمان نقش بازیگر و داور را عهده‌دار است. لذا تفکیک کامل

در برخی کشورها، این کار با تمرکز این وظایف در یک موسسه صورت می‌گیرد. این شیوه به تبیین خط‌مشی مالکیت و جهت‌دهی آن کمک کرده و اجرای هماهنگ مابین خط‌مشی را بهبود می‌بخشد. از سوی دیگر، این تمرکز باگرد آوردن متخصصان حوزه‌های مختلف نظیر کارشناسان گزارشگری مالی، باعث می‌شود تصمیم‌گیری‌ها با خرد جمعی و شایستگی اتخاذ شود. البته تمرکز وظایف مالکیتی باید توأم با ظرافت‌های خاص خود باشد تا سبب ایجاد لایه‌های جدیدی از بوروکراسی قدرتمند نشود. در صورت وجود چنین موسسه‌ای باید رابطه آن با نهادهای دیگر مانند موسسات عالی حسابرسی مشخص و در برابر مجلس پاسخگو باشند. اگر ایجاد چنین تمرکزی در قالب موسسه میسر نباشد می‌توان برخی وظایف کلیدی را متمرکز کرد تا از مهارت‌های تخصصی بهره گرفته شود و از استقلال افراد وزارتخانه یا سازمان متولی شرکت دولتی اطمینان حاصل کرد. یکی از فواید این نوع تمرکز، به‌هنگام کاندیدا کردن اعضای هیات مدیره نمایان می‌شود.

لازم است دولت به عنوان مالک غیرمنفعل از حقوق مالکانه خود به‌خصوص به‌عنوان سهامدار آگاه استفاده کند. این حقوق شامل مشارکت و حق‌رای در نشست‌ها و مجامع سهامداران، کسب منظم و کافی اطلاعات درباره شرکت، انتخاب اعضای هیات مدیره و تصویب معاملات غیرعادی به‌عنوان حقوق اساسی سهامداران تلقی می‌شود. تمرکز وظایف مالکیتی سبب تقویت عملکرد مالکانه دولت می‌شود اما دستیابی به این مهم نیازمند در اختیار داشتن طیفی از تخصص‌های لازم از جمله مسائل مالی است.

رفتار یکسان با سهامداران

دولت و شرکت‌های دولتی باید حقوق تمام سهامداران را به رسمیت بشناسند و ضمن رفتار عادلانه به آنها اجازه دسترسی برابر به اطلاعات شرکت را بدهند. این رویکرد در جهت منافع دولت است زیرا حسن شهرت ناشی از این رفتار، ظرفیت‌های جذب منابع بیرونی و ارزش شرکت را تحت تاثیر قرار می‌دهد. لذا دولت نباید تصویر مالکی خود سر، غیرقابل پیش‌بینی و غیرمنصف را در ذهن سایر سهامداران ایجاد کند. دولت به‌عنوان سهامدار عمده در اغلب موارد می‌تواند در مجامع عمومی تصمیماتی بدون

یکسو بازار و از سوی دیگر بنیان‌های پاسخ‌گویی مدیر تضعیف و بی‌اثر نشود. شرکت‌ها و نیز دولت به‌عنوان مالک نباید در صورت نقض قانون دارای مصونیت قضایی باشند. یکی از مسائل مهم دیگری که باعث منصفانه شدن محیط رقابت بین شرکت‌های دولتی و خصوصی می‌شود، رقابتی شدن شرایط دسترسی به منابع مالی است. برای دستیابی به این وضعیت لازم است روابط شرکت‌های دولتی با بانک‌ها، موسسات مالی و سایر شرکت‌های دولتی صرفاً مبتنی بر مبنای ضوابط تجارت باشد.

اعتباردهندگان و دست‌اندرکاران شرکت‌های دولتی احساس می‌کنند که بازپرداخت بدهی‌ها تضمین شده است، این حس سبب سوق یافتن منابع مالی به سمت شرکت‌های مذکور و در پی آن، تضعیف بازار و اتلاف منابع مالیات‌دهندگان می‌شود. لذا ضروری است شرایط اعطای تسهیلات از سوی بانک‌های دولتی برای شرکت‌های دولتی و خصوصی یکسان باشد.

رفتار مالکانه

دولت باید به‌عنوان مالکی آگاه رفتار کرده و خط‌مشی مالکیتی بدون تعارض با سایر وظایف خود پی‌ریزی کند، به‌نحوی که اطمینان یابد حاکمیت شرکت‌های دولتی با شفافیت، اطلاع‌رسانی کافی و مبتنی بر پاسخگویی مناسب صورت می‌گیرد. خط‌مشی مالکیتی باید از یک سو، فاقد تعارض درونی باشد تا دولت در انجام وظایف مالکیتی دچار انفعال نگردد و از سوی دیگر، منجر به مداخله دولت در امور تصمیم‌گیری شرکت‌ها نشود. بدین معنی که دولت درگیر مدیریت روزمره شرکت‌ها نباشد و آنها استقلال کامل عملیاتی برای دستیابی به اهداف تعریف شده را داشته باشند. بدین منظور، ضروری است حق مالکیت دولت محدود به مسائل بلندمدت و خط‌مشی‌ها شود. انتخاب اعضای هیات مدیره باید به‌گونه‌ای صورت گیرد که اعضای مسئولیت‌های خود را به‌طور حرفه‌ای و مستقل انجام دهند و به‌عنوان نماینده منافع حوزه‌های دیگر و تحت تاثیر انگیزه‌های سیاسی عمل نکرده و نسبت به تمام سهامداران مشی بی‌طرفانه داشته باشند.

تبیین وظایف مالکیتی، یکی از کلیدی‌ترین مولفه‌های اساسی دستیابی به ساختار حاکمیتی شرکتی مطلوب است.

ساخت‌ها، این روابط تاثیر مستقیمی بر توان توسعه اقتصادی و زندگی مردم دارد. در تنظیم روابط با ذی‌نفعان باید به ارزیابی سرمایه‌گذاران از تاثیر ابعاد روابط بر تصمیمات آنها و مخاطرات مرتبط با آن توجه داشت و تاثیر این شرایط را بر اهداف بلندمدت و معروفیت شرکت بررسی کرد. تمام حقوق اعطا شده به ذی‌نفعان یا تاثیر و نفوذ آنها بر فرایند تصمیم‌گیری باید بدون ابهام و واضح باشد.

این امکان وجود دارد که دولت به‌عنوان سهامدار چیره‌عنان تصمیم‌گیری را در انحصار خود آورد و به زیان ذی‌نفعان عمل کند. لذا اتخاذ تدابیری جهت صیانت از ذی‌نفعان ضروری است. در این رهگذر دسترسی ذی‌نفعان به اطلاعات کافی، مرتبط و قابل اتکا به‌طور منظم و به موقع باعث حفظ حقوق آنها می‌شود.

شفافیت و افشای اطلاعات

مجموعه تدابیری مورد نیاز است تا عملکرد شرکت‌های دولتی را به‌طور شفاف ارائه و اطلاعات مرتبط با این شرکت‌ها افشا کند. گزارشگری جامع، یکی از این تدابیر است. چنانچه انجام وظایف مالکیتی متمرکز شده باشد، این فرایند تسهیل می‌شود. زیرا موسسه متولی این وظایف می‌تواند اقدام به گزارشگری یکپارچه در مورد همه شرکت‌های دولتی و ارائه اطلاعات به مردم، مجلس و رسانه‌ها کند بگونه‌ای که تمام استفاده‌کنندگان قادر به کسب چشم‌اندازی از عملکرد کلی و ارزیابی این شرکت‌ها باشند. از سوی دیگر، ارائه سالانه این گزارش ارزش پرتفوی شرکت‌های دولتی را نیز مشخص می‌کند. البته این گزارش‌ها نباید موازی و یا ارائه مجدد نتایج نظام گزارشگری موجود باشند بلکه نقش مکمل را ایفا خواهند کرد.

در برخی کشورها، برای اطلاع‌رسانی مطلوب‌تر، پایگاه‌هایی راه‌اندازی شده که اطلاعات مربوط به مجموعه شرکت‌های دولتی، عملکرد موسسه متولی وظایف مالکیتی، و ارزش‌بخش دولتی ارائه می‌شود. یکی از ابزارهایی که شفافیت و افشا را ممکن می‌سازد توسعه کارآمد فعالیت‌های حسابرسی داخلی است. به مانند شرکت‌های بزرگ استفاده از سازوکار حسابرسی داخلی در شرکت‌های دولتی نیز ضروری است. ضمن آنکه انجام ۷۵ حسابرسی مستقل سالانه و منطبق با استانداردهای مورد

توافق سایر سهامداران اتخاذ و به‌ویژه ترکیب اعضای هیات مدیره را تعیین کند. اگرچه این تصمیمات که منشا قدرت محسوب می‌شوند جزء حقوق قانونی مالکیت است اما نباید منجر به بهره‌برداری ناصواب از این حق شود. معاملات اشخاص وابسته، تصمیمات تجاری جانبدارانه یا تغییر ساختار سرمایه به نفع سهامداران کنترل‌کننده، همگی نمونه‌هایی از سوءاستفاده از حقوق مالکیت است. افشای مطلوب‌تر، وفاداری و صداقت اعضای هیات مدیره در انجام وظایف و اتخاذ برخی تصمیمات به‌ویژه تصمیماتی اساسی از راه اجماع و مشارکت دادن اقلیت نمونه‌هایی از اقداماتی است که دولت می‌تواند در راستای رفتار عادلانه با سایر سهامداران انجام دهد. ظرفیت سوءاستفاده هنگامی بارز است که سیستم قانونی و بازار امکان اعمال سطحی از کنترل را برای سهامداران عمده فراهم می‌کند که متناسب با سطح ریسک آنها به‌عنوان مالک نیست و این اتفاق در اثر عدم تفکیک مالکیت از کنترل و به واسطه بهره‌برداری استثمارگری از حقوق قانونی رخ می‌دهد.

یکی از بنیان‌های حمایت از سهامداران اقلیت وجود اصول حاکمیت شرکتی است که مشوق شفافیت مطلوب و گزارشگری هم‌زمان اطلاعات به تمام سهامداران در راستای رفتار یکسان است. دسترسی همه سهامداران به تمام اطلاعات برای اخذ تصمیمات سرمایه‌گذاری آگاهانه الزامی است.

رابطه با ذی‌نفعان

در برخی کشورها، شرایط قانونی، مقررات، موافقت‌نامه‌های دوجانبه یا قراردادهای حقوق ویژه‌ای را به برخی ذی‌نفعان داده است. حتی در پاره‌ای اوقات وجه مشخصه ساختار حاکمیتی برخی شرکت‌های دولتی حقوق اعطا شده به ذی‌نفعان، حضور نمایندگان کارکنان در هیات مدیره و سایر ساختارهای تصمیم‌گیری یا حتی تاثیرگذاری سازمان‌های حمایتی بر شرکت، مانند سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان از طریق شوراهای مشورتی است.

تیین میزان اهمیت روابط با ذی‌نفعان برای ایجاد ساختار مالی سالم و بادوام ضروری است. اهمیت این روابط هنگامی پررنگ‌تر می‌شود که چنین روابطی برای انجام تعهدات مربوط به ارائه خدمات اجتماعی جنبه حیاتی داشته باشد. به‌خصوص برای شرکت‌های فعال در حوزه زیر

عملکرد کلی موسسه گمراه کننده باشد. افشای کافی و مقتضی ماهیت و ابعاد مخاطره شرکت نیازمند برقراری سیستم مناسب مدیریت ریسک است.

د - کمک‌های مالی شامل ضمانتنامه‌ها و تعهدات متقابل شرکت و دولت - برای ترسیم تصویری کامل از وضعیت مالی شرکت ضروری است تعهدات دوجانبه دولت و شرکت دولتی به نحو مناسب افشا شود. افشا باید شامل جزئیات کمک مالی یا یارانه، تضمین‌ها و نیز تعهداتی باشد که دولت به نمایندگی از شرکت دولتی پذیرفته است.

و - معاملات عمده اشخاص وابسته - سرمایه‌گذاری شرکت دولتی در شرکت‌های دولتی دیگر منشاء بالقوه‌ای برای سوءاستفاده است و باید تمام اطلاعات مربوط به این معاملات افشا شود تا امکان ارزیابی عادلانه و مناسب این معاملات میسر گردد.

مسئولیت‌های هیئت مدیره

افزایش یا کاهش کیفیت قدرت هیئت مدیره شرکت‌های دولتی گامی اساسی جهت بهبود حاکمیت شرکتی این شرکت‌ها است، به نحوی که سبب شود هیئت مدیره فقط در راستای منافع شرکت حرکت کرده و به‌طور موثر و بدون مداخلات سیاسی بر عملکرد مدیر نظارت کند.

وظایف اعضاء باید منطبق با قوانین و مقررات و خط‌مشی‌های مالکیتی دولت و ساختار سازمانی شرکت باشد و وظایف و تعهدات کل اعضاء و هر عضو مشخص بوده و تمایزی بین مسئولیت‌ها و تعهدات افراد هیئت اعم از منصوبان دولتی و سایر اعضاء وجود نداشته باشد.

یکی از الزامات اساسی برای قرارداد ان اعضاء هیئت مدیره در راستای اهداف شرکت، کاندید شدن تعداد کافی از اعضاء غیرموظف است که قابلیت قضاوت بی‌طرفانه دارند. بهتر است این اعضا دارای صلاحیت و تجارب مرتبط داشته باشند و عقلایی است که از بخش خصوصی استخدام شوند، این تدبیر باعث خواهد شد که هیئت مدیره جهت‌گیری تجارت‌مدارانه بیشتری داشته باشد. این رویکرد بویژه در بازارهای رقابتی بسیار مهم است.

حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی ایران

براساس قانون محاسبات عمومی "شرکت دولتی، واحد

عمل در بخش خصوصی نیز از ضروریات بسیار مهم در فرایند شفاف‌سازی عملکرد این شرکت‌هاست و وجود رویه‌های کنترلی و نظارتی دولتی مانند موسسات عالی حسابرسی نمی‌تواند جایگزینی برای حسابرسی داخلی محسوب شود، زیرا اکثر رویه‌ها و کنترل‌های مذکور بیشتر معطوف به نظارت بر نحوه مصرف وجوه عمومی و منابع بودجه‌ای است تا کلیت عملیات شرکت‌های دولتی ضمن آنکه استقلال حسابرس منتخب از مدیریت و سهامداران عمده از حساسیت زیادی برخوردار است، به‌خصوص در اقتصادهای شدیداً دولتی نظیر ایران که انبوهی از شرکت‌های دولتی در هم تنیده‌ان، دستیابی به چنین شرایطی نیاز به بررسی و ارزیابی دقیق دارد.

شرکت‌هایی که اهداف و خط‌مشی‌های عام را دنبال می‌کنند نیازمند سطح بالایی از سازوکارهای افشای اطلاعات هستند. به‌خصوص هنگامی که تاثیر مهمی بر بودجه یا ریسک دولت دارند. از جمله مواردی که ارائه آنها به افشا مطلوب و شفافیت شرکت‌های دولتی منجر می‌شود عبارتند از:

الف - تبیین صریح اهداف شرکت برای افکار عمومی و میزان دستیابی به آن - تعیین دقیق اهداف، امکان ارزیابی میزان دستیابی به آنها را با استفاده از شاخص‌های عملکرد فراهم می‌کنند.

ب - ساختار مالکیت و سیستم آراء - این اطلاعات باعث می‌شود که تمام سهامداران درک صحیحی از منافع و حق رای خود داشته باشند و مشخص شود که مالکیت سهام دولت در اختیار چه سازمانی است. حقوق ویژه یا توافقاتی که می‌تواند باعث مخدوش شدن ساختار کنترل گردد مانند سهام طلایی و حق وتو باید افشا شود.

ج - مخاطره عمده و تدابیر اتخاذ شده برای مدیریت این مخاطرات - هنگامی که شرکت‌های دولتی برنامه‌های بلند پروازانه‌ای را بدون شناسایی و ارزیابی مخاطرات آن دنبال می‌کنند مشکلات حادی بروز می‌کند. لذا افشاء عوامل مهم ایجادکننده مخاطره بویژه زمانی ضروری است که شرکت‌های دولتی در صنایع جدید و توام با رقابت بین‌المللی فعالیت می‌کنند. ممکن است این ریسک‌ها سیاسی، عملیاتی یا مربوط به نرخ‌های برابری باشند. بدون گزارش مناسب مخاطرات مهم، ارائه گزارش‌های مالی و

حسابیار
 برای بازرگانان موفق و مدیران فردا
 قدرتمند
 مطمئن
 ارزان
 آسان
حسابیار
 www.hesabyar.com

تحت وبسوز
قابل نصب روی همه ویندوزها
 Win 95 - 98 - ME -2000 - XP

- ✓ حسابداری کاملا هوشمند دوپل استاندارد
- ✓ در سه سطح کل ، معین ، تفصیلی با تنظیم اتوماتیک دفاتر
- ✓ خرید - فروش - انبارها - چک و تولید
- ✓ فاکتور فروش با بدهکار شدن مشتری ، نقدی ، چک
- ✓ گروه ، منطقه و حسابداری شعب
- ✓ کارت حسابداری انبار با تعداد و قیمت و سود فروش کالا
- ✓ دریافت چک - پرداخت چک - انتقال چک اتوماتیک
- ✓ پروژهها برای شرکت های پیمانکاری
- ✓ دارای تصحیح و ابطال سند - قبض - حواله
- ✓ قابلیت چاپ از همه قسمتهای برنامه با رزیت روی ماینیور
- ✓ تراژ آزمایشی ۶ ستونی - مشاهده دفتر و تراژ در هنگام صدور سند
- ✓ تراژ و صورت حساب سود و زیان و عملکرد سود و زیان
- ✓ صورت حساب مشتری با عملکرد انبار
- ✓ مرکز هزینه ، اتفاق سند ، کپی سند
- ✓ قیمت تمام شده - حسابداری چند شرکت
- ✓ لیست کالاهای فروش رفته به مشتریان
- ✓ نگهداری سالهای مالی متعدد جهت دسترسی به اطلاعات
- ✓ تراژهای ۶ ستونی و ۹ ستونی
- ✓ تهیه گزارشات به صورت Html
- ✓ تهیه گزارشات در صفحه گسترده Excel
- ✓ امکان انتقال گزارشات به MS-Word
- ✓ کنترل سقف اعتبار مشتریان - پورسانت بازرگانی
- ✓ کنترل موجودی زیر نقطه سفارش
- ✓ گزارش حسابرسی سابقه چکها
- ✓ صدور فاکتور فروش از طریق دستگاه بارکد

حسابیار حرفه ای
حسابیار تخصصی
حسابیار تولیدی
حسابیار بین المللی

فروش و پشتیبانی:
 ۸۸۴۳۳۳۷۰-۱
 ویژه: ۸۸۴۵۵۵۶۵

یکسال گارانتی با آموزش رایگان
CD نصب برنامه ، قفل سخت افزاری
کتاب راهنما - VCD آموزشی

سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد شود و یا به حکم قانون و یا دادگاه صالح ملی یا مصادره شده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده باشد و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه گذاری شرکت های دولتی ایجاد شود، مادام که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکت های دولتی است، شرکت دولتی است، شرکت دولتی تلقی می شود. با احراز این شرایط دولت تصمیم گیرنده اصلی به شمار می آید و شرکت نیز مشمول برخی قوانین و مقررات خاص نظیر قانون محاسبات عمومی و دیگر قوانینی می شود که ناظر بر شرکت های خصوصی نیست.

وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت های دولتی ایران با توجه به محورهای ذکر شده در بخش قبلی بررسی می شود.

وجود چارچوب مناسب و کارآمدی از قوانین و مقررات همان گونه که قبلاً ذکر شده چارچوب های قانونی و مقررات ناظر بر شرکت های دولتی باید به گونه ای طراحی و اجرا شود که حاصل آن ایجاد بستری مناسب برای رقابت عادلانه و هم سطح بین شرکت های دولتی و خصوصی در بازار باشد. در این راستا، تفکیک وظایف مالکیت از وظایف دیگر دولت بویژه وظیفه تنظیم بازار، یکی از ارکان کارآمدی قوانین است زیرا اختلاط این دو مقوله بر شرایط مالکیت اثرات نامطلوب خواهد داشت.

در ایران، مرز مشخصی بین وظایف مالکیتی و سایر وظایف از جمله تنظیم بازار تعریف نشده است و دولت در تنظیم مقررات بازرگانی جانبدارانه و بیشتر در جهت منافع حاکمیتی خود عمل می کند. این روند سبب تضعیف فضای رقابت برابر با بخش خصوصی و ایجاد انحصار در اکثر حوزه هایی شده که دولت فعالیت بازرگانی دارد. از جمله این حوزه ها می توان تولید خودرو، فولاد و مخابرات، حمل و نقل و انرژی را نام برد. به عنوان نمونه، دولت هم عوارض و تعرفه های واردات اتومبیل را تعیین می کند و هم قیمت اتومبیل را وضع می کند. چنین ساختاری ضمن تضعیف بازار، معارض با منافع مصرف کنندگان است. حال آن که هدف شرکت های دولتی باید عمل در جهت منافع مردم باشد.

از سوی دیگر، شکل قانونی شرکت های دولتی باید

دولت را در شرکت‌های زیر مجموعه به عهده دارند اما نگاهی به اساسنامه و قانون تشکیل آنها نشان می‌دهد که چنین اهدافی در شکل‌گیری و ادامه فعالیت آنها تعریف نشده است. بویژه آنکه قوانین تشکیل آنها قدمتی چند دهه‌ای دارد.

در هر حال آگاهی و رفتار غیرانفعالی از بدیهیات رفتار مالکانه به‌شمار می‌آید و دولت نیز از این قاعده مستثنی نیست و مفاهیمی مانند نظریه نمایندگی و پدیده‌هایی نظیر خصوصی‌سازی، نمونه‌هایی از رفتار مالکانه‌ای است که از آگاهی و خردگرایی مالک منبث است. به‌عنوان نمونه، استمرار زبان یک فعالیت باعث توقف آن از سوی مالکان می‌شود. این امر یکی از نشانه‌های تغییر رفتار دولت به‌عنوان مالک و واگذاری فعالیت‌ها و خصوصی‌سازی است.

مشکل عمده دیگری که مانع از رفتار مالکانه در قالب صحیح و تفکیک وظایف مالکیتی می‌شود وجود پدیده شرکت در شرکت است. بسیاری از شرکت‌های دولتی که اصطلاحاً نسل اول نامیده می‌شوند با اهداف مختلف اقدام به تاسیس شرکت‌های دیگر کرده‌اند و شرکت‌های مذکور نیز شرکت‌های بعدی را ایجاد کردند و بدین ترتیب چند نسل از شرکت‌ها پدید آمده است. به‌گونه‌ای که حتی آمار دقیقی از تعداد آنها نیز وجود ندارد و آمارهای ارائه شده از سوی مراجع مختلف، متفاوت است. یکی از دلایل بروز چنین پدیده‌ای نامناسب بودن چارچوب‌های قانونی و مقررات برای شرکت‌های دولتی می‌باشد که باعث تداخل بسیار شدید وظایف حاکمیتی و مالکیتی دولت گردیده است. حتی به‌نظر می‌رسد تعریف ارائه شده از شرکت‌های دولتی نیز کارآمدی خود را از دست داده است. زیرا، حتی در مواردی که دولت کمتر از ۵۰ درصد سهام را در اختیار دارد تصمیم‌گیرنده اصلی و فعال مایشاء همچنان دولت است.

رفتار برابر با سهامداران

حضور سهامداران اقلیت در مجامع و مشارکت در تصمیمات اساسی نظیر انتخاب هیات مدیره و امکان دسترسی برابر به تمام اطلاعات از جمله مصادیق رفتار عادلانه با سهامداران است. البته امکان رفتار عادلانه با سهامداران بدون ایجاد ساختار مناسب قانونی، اصلاح

امکان برقراری روابط متعارف و عادی متعاملان با شرکت‌های دولتی را فراهم کند. از جمله آنکه اعتباردهندگان بتوانند برای دریافت مطالبات خود اقدامات لازم را انجام دهند.

یکی از نقاط ضعف با اهمیت، نابرابری در دستیابی به منابع مالی است. شرکت‌های دولتی به راحتی به منابع مالی بودجه‌ای و تسهیلات بانک‌های دولتی دسترسی دارند اما این امکان برای بخش خصوصی فراهم نیست ضمن آنکه در نرخ و هزینه استفاده از این تسهیلات نیز عدالت رعایت نمی‌شود و در مراحل بعدی نیز شرکت‌های دولتی خود را پایبند به بازپرداخت به موقع تسهیلات نمی‌دانند. موارد مذکور از مصادیق عدم تفکیک وظیفه مالکیتی دولت از سایر وظایف است.

رفتار مالکانه

یکی از سازوکارهای حصول رفتار مالکانه، تمرکز وظایف مالکیتی در یک موسسه و پاسخگویی آن به مجلس و سازمان‌های نظارتی و افکار عمومی است. با توجه به گستردگی شرکت‌های دولتی در ایران، وجود چنین موسسه‌ای ضروری به نظر می‌رسد تا اطلاع‌رسانی جامع و یکپارچه در خصوص شرکت‌های دولتی صورت گیرد که بخش عظیمی از منابع بودجه‌ای و غیربودجه‌ای را مصرف می‌کنند و وظایف مالکیتی دولت را تنظیم و از تداخل با سایر وظایف جلوگیری کند. از این راه امکان گزارشگری و پاسخگویی به مجلس و سایر سازمان‌ها نیز شکل منسجمی به خود خواهد گرفت و افکار عمومی و مردم از عملکرد و وضعیت و خدمات شرکت‌ها آگاه خواهند شد.

چنین سازوکاری که سبب رفتاری آگاهانه در قالب یک مالکیت می‌شود در حوزه فعالیت‌های بازرگانی دولت مشاهده نمی‌شود. شرکت‌های دولتی توسط وزارتخانه‌های متبوع خود هدایت می‌شوند و در این راستا شاهد ناسازگاری اهداف و عملکرد و در موارد بسیاری همپوشی وظایف شرکت‌های مربوط به دو وزارتخانه هستیم. البته در مجموعه وزارت صنایع و معادن، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و سازمان توسعه و نوسازی معادن وجود دارند که با توجه به طیف نسبتاً وسیع شرکت‌های تحت پوشش، به‌نظر می‌رسد آنها انجام امور مربوط به وظایف مالکیتی

تجربه ای نو با سیستم یکپارچه مالی سپهر

عملکرد عالی

کیفیت مطلوب

پشتیبانی فنی مستمر

سادگی، کارایی و انعطاف فوق العاده

قابلیت انطباق با نیازهای مشتری

کارانتهی عملکرد

قیمت مناسب

اجرا شده در صنایع و کاربردهای مختلف

نسخ استاندارد، حرفه ای و پیشرفته

info@setarehsepehr.com

www.setarehsepehr.com

تهران، میدان ولیعصر، مرکز تجارت ایرانیان،
طبقه چهارم، واحد ۸، شرکت ستاره سپهر افزار

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۹۲۹۸۵۵ فکس: ۰۲۱ ۸۸۹۲۹۸۵۶

مقررات و تفکیک وظایف و رفتار مالکانه دولت از وظایف دیگر به شرح پیشگفته وجود ندارد. در واقع این عوامل متصل به یکدیگرند و نادیده انگاشتن یکی از آنها منجر به تضعیف یا بی اثر شدن سایر عوامل می گردد. اساساً بدلیل عدم اطلاع رسانی و گزارشگری کافی و مناسب و یکپارچه در خصوص ابعاد مختلف عملکرد و وضعیت شرکت ها، نمی توان قضاوت دقیقی در خصوص نحوه رفتار با سهامداران اقلیت و عادلانه بودن آن به عمل آورد. اما همان گونه که ذکر شد سست بودن هر یک از پایه های حاکمیت شرکتی، عناصر دیگر تحت شعاع قرار خواهد گرفت و قاعدتاً نباید انتظار داشت در فقدان چارچوب قانونی و بستر مقررات مناسب و رفتار حاکمانه (به جای مالکانه) رفتار برابری با سهامداران اقلیت شود.

رابطه با ذی نفعان

ذی نفعان در برگیرنده طیف وسیعی از افراد و موسسات طرف معامله یا متاثر از فعالیت های شرکت های دولتی هستند. در ایران به سبب حضور گسترده و عمیق دولت در حوزه های بازرگانی و اقتصاد در قالب شرکت های دولتی یکی از بسیط ترین دامنه های ذی نفعان ایجاد شده است. به عبارت دیگر، تمام مردم ذی نفع محسوب می شوند. از یک سو آنها مالکان واقعی شرکت ها هستند و دولت به نمایندگی از آنها مالکیت می کند و از سوی دیگر آنها استفاده کننده خدمات و محصولات مختلف این شرکت ها به شمار می آیند و در نهایت به دلیل وسعت اقتصاد دولتی افراد و موسسات زیادی با دولت در معامله هستند.

گسترده گی و تنوع ذی نفعان شرکت های دولتی توجه ویژه ای را به شرایط رابطه شرکت ها با آنها می طلبد تا حقوق آنها براساس قوانین یا موافقت نامه های دوجانبه رعایت شود. البته با اقبال به استفاده اکثریت مردم از کالا و خدمات شرکت های شرکت های دولتی، شاید یکی از مهم ترین قوانین مسورد نیاز قوانین مربوط حمایت از حقوق مصرف کنندگان باشد.

دشواری وصول مطالبات از شرکت های دولتی در قالب اعطای تسهیلات یا فروش کالا، یکی از مسائلی است که ذی نفعان با آن مواجه اند.

دستیابی آسان و گسترده شرکت های دولتی به منابع مالی

مقاله ذکر شد شرایط نمایندگی در شرکت‌های دولتی به دلیل طیف وسیع ذی‌نفعان پیچیده‌تر شده است.

مدیران و اعضای هیات مدیره علاوه بر اینکه ممکن است در جهت منافع خود عمل کنند احتمال جانبداری و حمایت آنها از منافع گروه‌هایی نیز وجود دارد که از طرف آنها نامزد شده‌اند. عدم تفکیک وظایف حاکمیتی دولت از وظایف مالکانه، بستر بروز این تضاد را آماده کرده و ضعف چارچوب‌های قانونی و ایجاد شرکت‌های چند نسلی نیز این شرایط را تشدید کرده است.

پایان سخن

پدیده جهانی شدن اقتصاد و بازارهای سرمایه سبب رقابت شدید فرامرزی شرکت‌ها شده است. از سوی دیگر در اقتصادهای دولتی بین شرکت‌های دولتی و خصوصی نیز رقابتی در ابعاد مختلف در جریان است و تلاش بر اینست که با یکسان کردن فضای فعالیت هر دو گروه، ظرفیت‌های اقتصادی کشور برای رقابت با آنسوی مرزها به‌طور کامل مورد استفاده قرار گیرد. یکی از مهم‌ترین راه کارهای رسیدن به این مهم برقراری ساختار مطلوب حاکمیت شرکتی است که ویژگی‌ها و محیط فعالیت شرکت‌های دولتی در آن مدنظر قرار گرفته و باعث زدودن امتیازات خاص تعلق گرفته به شرکت‌های دولتی می‌شود. اقتصاد شدیداً دولتی ایران بویژه در گذار به اقتصاد خصوصی نیازمند توجه جدی و فوری به این مهم است. اما نگاهی به وضعیت شاخص‌های حاکمیت شرکتی در ایران حکایت از عدم وجود ضوابط مورد نیاز دارد و نگران‌کننده‌تر از آن نبود اهتمام و توجه جهت رفع این خلاء در آینده است.

منابع و ماخذ:

- ۱- مجموعه قوانین و مقررات مالی، محاسبانی، حجتی اشرفی، غلامرضا. انتشارات کتابخانه گنج دانش، ۱۳۸۴.
- 2- OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises. 2005. OCED publishing.

بانک‌های دولتی با شرایط خاص و مماشات در وصول این تسهیلات از جمله موارد رفتار ناعادلانه در شرکت‌های خصوصی است که از یکسوی باعث تضعیف زمینه‌های رقابت در بازار می‌شود و از سوی دیگر، منجر به استمرار ناکارآمدی شرکت‌های دولتی به پشتگرمی حمایت‌های دولت می‌گردد و این به معنی اتلاف منابع و زیان عامه مردم به‌عنوان ذی‌نفعان عمده است.

شفافیت و افشای اطلاعات

گزارشگری یکپارچه در مورد عملکرد شرکت‌های دولتی و اطلاع‌رسانی آن به افکار عمومی، انجام حسابرسی داخلی کارآ، انجام حسابرسی مستقل، تبعیت از استانداردهای حسابداری، ارائه اطلاعات مهم مالی و غیرمالی از جمله مواردی هستند که انجام آنها لازمه ایجاد شفافیت در عملکرد شرکت‌های دولتی است.

همان‌گونه که قبلاً نیز ذکر شد اطلاع‌رسانی کافی در خصوص شرایط، وضعیت و عملکرد شرکت‌های دولتی صورت نگرفته است و افکار عمومی در جریان مسائلی نظیر اهداف شرکت‌ها و میزان دستیابی به اهداف، مالکیت و ساختار انتخاب در شرکت، عوامل مخاطره‌زا و اقدامات صورت گرفته برای مقابله به آنها، کمک‌ها، تضمین‌ها و تعهدات اعطا شده به شرکت‌ها قرار ندارند. حتی سازمان‌های نظارتی به دلیل تعریف موجود از شرکت‌های دولتی قادر نیستند بسیاری از شرکت‌هایی را بررسی و حسابرسی کنند که در عمل دولتی هستند و لذا اگر اطلاعاتی نیز از سوی آنها ارائه شود تردیدهایی در مورد اعتبار و قابلیت اتکا این اطلاعات وجود دارد.

وظایف و ترکیب اعضای هیات مدیره

هیات مدیره باید ترکیب مطلوبی از تخصص‌های مختلف باشند و اصول حاکمیت شرکتی در انتخاب آنها رعایت شود. اما شاید نکته پراهمیت در خصوص هیات مدیره شرکت‌های دولتی، قرار دادن آنها در وضعیتی است که همسو با منافع شرکت حرکت کنند. همان‌گونه که در ابتدای

انجمن حسابداران خبره ایران

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران
معاون امور مالی

دوره‌های حسابداری و مدیریت مالی موسسه آموزشی و پژوهشی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران با همکاری انجمن حسابداران خبره ایران

دوره‌های حسابداری و مالی کوتاه‌مدت و بلندمدت:

کد دوره	نام دوره	مدت دوره	شهریه /ریال	پیش‌نیاز
۴۰۱	حسابداری مالی (۱)	۶۰ ساعت	۸۰۰,۰۰۰	حداقل دیپلم
۴۰۲	حسابداری مالی (۲)	۶۰ ساعت	۸۵۰,۰۰۰	۴۰۱
۴۰۵	حسابداری صنعتی (۱)	۶۰ ساعت	۹۰۰,۰۰۰	۴۰۲
۴۰۶	حسابداری صنعتی (۲)	۵۰ ساعت	۹۵۰,۰۰۰	۴۰۵
۴۰۷	حسابداری مدیریت	۴۰ ساعت	۱,۸۰۰,۰۰۰	۴۰۶
۴۰۸	مدیریت مالی	۳۰ ساعت	۹۰۰,۰۰۰	۴۰۲
۴۰۹	حسابداری تلفیقی	۳۰ ساعت	۲,۵۰۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۱۰	حسابرسی داخلی و عملیاتی	۳۰ ساعت	۱,۲۰۰,۰۰۰	۴۰۲
۴۱۲	قانون مالیاتهای مستقیم	۲۵ ساعت	۸۵۰,۰۰۰	۴۰۲
۴۱۳	مدیریت مالی برای مدیران غیر مالی	۴۰ ساعت	۱,۲۵۰,۰۰۰	۳ سال سابقه مدیریت
۴۱۴	مدیریت سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار و مهندسی مالی	۳۰ ساعت	۱,۸۵۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۱۶	تجزیه و تحلیل و طراحی سیستمهای حسابداری	۲۰ ساعت	۱,۲۵۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۱۷	اصول برنامه‌ریزی و بودجه	۲۰ ساعت	۹۰۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۱۸	صورت جریان وجوه نقد	۱۸ ساعت	۸۵۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۱۹	تهیه و ارائه صورت‌های مالی (استانداردهای حسابداری ۲۰۱، ۲۰۴ و ۱۴)	۲۰ ساعت	۱,۲۰۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۴۲۰	استفاده از نرم‌افزارهای حسابداری	۵۰ ساعت	۱,۲۰۰,۰۰۰	۴۰۲
۵۰۱	دوره عالی حسابداری و مدیریت مالی	۲۶۰ ساعت	۵,۵۰۰,۰۰۰	لیسانس حسابداری یا مرتبط
۵۰۲	دوره تکمیلی و امور مالی (۱)	۲۶۰ ساعت	۴,۵۰۰,۰۰۰	۴۰۲
۶۰۱	حسابداری مالی به زبان انگلیسی	۶۰ ساعت	۱,۳۵۰,۰۰۰	حداقل لیسانس مرتبط
۶۰۲	کاربرد Excel در حسابداری	۳۰ ساعت	۱,۲۰۰,۰۰۰	۴۰۲ و ۴۰۱
۶۰۳	دوره کاربردی آشنایی مدیران غیر مالی با کاربرد سیستم بهای تمام شده	۳۰ ساعت	۱,۵۰۰,۰۰۰	حداقل لیسانس با سه سال سابقه مدیریت
۶۰۴	دوره کاربردی استفاده مدیران از اطلاعات برای تصمیم‌گیری	۳۰ ساعت	۱,۵۰۰,۰۰۰	حداقل لیسانس با سه سال سابقه مدیریت

در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر می‌توانید با موسسه آموزشی و پژوهشی اتاق بازرگانی به آدرس زیر مراجعه یا با تلفن‌های مرکز تماس حاصل فرمایید.

خیابان انقلاب، بعد از میدان فردوسی خیابان شهید موسوی (فرصت جنوبی) بن بست نیکپور پلاک ۶۶

تلفن ۸۸۸۱۰۵۳۵-۸۸۸۲۹۶۵۴ شماره ۸۸۸۲۸۷۸۷